

References

1. DOFF, Adrian. Teaching English. Cambridge: Cambridge University Press 1989, 286p., ISBN: 0-521-348641
2. Freeman, D. (Ed.). (2000). Techniques and principles in language teaching (2nd ed.). Oxford: Oxford University Press.
3. Richards, J. C & Rodgers, T. S. (Ed.). (2001). Approaches and Methods in Language Teaching (2nd ed.). Cambridge: Cambridge University Press.
4. Richards, J. C. (2006). *Communicative Language Teaching Today*. Cambridge University Press. 32 Avenue of the Americas, New York, NY 10013-2473, USA
5. Shumin, K. (1997). Factors to consider: Developing adult EFL students' speaking abilities. English Teaching Forum. 35 (3), 8.
6. Widdowson. H. (1987). Aspects of syllabus design. In M. Tickoo (ed). Language Syllabuses: State of the Art. Singapore: Regional Language Centre.

CHAQIRIQQACHA HARBIY TA'LIM O'QITUVCHILARDA KASBIY KOMPETENTLIGINI SHAKLLANTIRISHNING NAZARIY-METODIK ASOSLARI

Nazarov Jamshid Xoliyorovich,
Surxondaryo viloyati, Muzrabot tumani
kasb-hunar maktabi,
yoshlar bilan ishlash bo'yicha
direktor o'rinbosari

Annotatsiya: Hozirgi kunda o'quvchi-yoshlar harbiy ta'lim sirlari hamda ajdodlar tomonidan to'plangan saboqlar, urf-odat, milliy-ma'naviy qadriyatlar va hayotiy tajriba asosida jamiyatda o'zining munosib o'rnini egallashi, bilim salohiyati va dunyoqarashining shakllanishida chaqiriqqacha harbiy ta'lim o'qituvchisi, uning kasbiy **kompetentligini shakllantirish** muhim ahamiyat kasb etadi.

Tayanch tushuncha va iboralar: chaqiriqqacha harbiy ta'lim o'qituvchilarda kompetentlik, kompetensiya, metodik, kompetentlik turlari, kasbiy tarbiyalanganlik, pedagog kadr, ta'lim jarayoni, kasbiy faoliyat.

Pedagogikada “kompetentlik” – bu talabaningshaxsiy va ijtimoiy ahamiyatga ega kasbiy faoliyatni amalga oshirilishi uchun zarur bo'lgan bilim, ko'nikma va malakalarning egallanishi hamda ularning kasbiy faoliyatda qo'llay olishi bilan ifodalanadi. Pedagogika oliy ta'lim muassasalarida ta'limning har bir bosqichi uchun ta'lim bloklari va o'quv fanlari darajasida tayanch kompetentlik aniqlanadi [1-3].

Tayanch kompetentlik tartibini belgilashda kasbiy pedagogik ta'limning asosiy maqsadlariga muvofiq ijtimoiy hamda shaxsiy tajribaning mohiyati, ijtimoiy jamiyatda kasbiy faoliyatni tashkil etish jarayonida hayotiy kasb etadi. Ushbu nuqtai nazardan

tayanch kompetentlik: yaxlit – mazmunli, ijtimoiy-madaniy, o‘quv-bilish, axborot olish, kommunikativ, ijtimoiy faoliyatli, shaxsning o‘z-o‘zini takomillashtirish turlariga bo‘linadi [2-4].

Ushbu nuqtai nazardan tayanch kompetentlik: yaxlit - mazmunli, ijtimoiy-madaniy, o‘quv-bilish, axborot olish, kommunikativ, ijtimoiy faoliyatli, shaxsning o‘z-o‘zini takomillashtirish turlariga bo‘linadi. Chaqiriqqacha harbiy ta’lim o‘qituvchisining kasbiy shakllanishi quyidagi tarzda namoyon bo‘ladi: pedagogik tizim, jarayon va natija [2-3].

Ijtimoiy qoidalar kasbiy shakllanish darajasini baholashda muhim asoslar sifatida aks etadi va ular, o‘z navbatida, Davlat ta’lim standart mazmunida qayd etiladi. Ta’lim tizimi faoliyatini baholashda uning samaradorligi hamda pedagogik tizim rivoji bilan bog‘liq asosiy ko‘rsatkichlarini ajratib ko‘rsatish mumkin. Aynan ana shu ko‘rsatkichlar chaqiriqqacha harbiy ta’lim o‘qituvchining kasbiy shakllanish darajasini baholash mantig‘ini asoslab beradi. Jamiyatda ta’lim tizimini rivojlantirishning strategik yo‘nalishi – bu insonning turli sohalarida maqsadli mustaqil faoliyati asosida uning intellekt va ahloqiy rivojlanishidir [1-5]. Jahonning rivojlangan davlatlari qatori mamlakatimizda ham ta’limdagi islohotlar jarayonida mustaqil ta’limni rag‘batlantirish muhim yo‘nalish sifatida kelmoqda. Bo‘lajak chaqiriqqacha harbiy ta’lim o‘qituvchisining metodik kompetentligini shakllantirish pedagoglarni tayyorlashdagi murakkab muammolar qatorida o‘ziga xos o‘rin tutadi. Ayniqsa ta’limni modernizatsiyalash bilan bog‘liq islohotlarning joriy bosqichida kasbiy pedagogik faoliyatga moslashish muammosi yanada yaqqol namoyon bo‘lmoqda. Bo‘lajak chaqiriqqacha harbiy ta’lim o‘qituvchilarini amaliy, psixologik, metodik, tadqiqotchilik turlari bilan bir qatorda chaqiriqqacha harbiy tayyorgarlik o‘qituvchisini metodik kompetentligini shakllantirish bilan boyib bormoqda. Metodik kompetentlik tashxisi kasbiy shakllanishning mohiyatli xarakteristikalariga diagnostik, kommunikativlik, boshqaruv va proyektiv o‘quvlar guruhlarini kiritish lozim [3-5].

Hozirgi kunda butun dunyo pedagogik jamoatchiligi tomonidan e’tirof etilayotgan taraqqiyot ta’lim modeli-bu kompetensiyalarni shakllantirishga yo‘naltirilgan ta’limdir. Chaqiriqqacha bo‘lgan o‘quvchi-yoshlar harbiy ta’lim sirlari bilan birga ajdodlar tomonidan to‘plangan bilim, odob, urf-odat, milliy-ma’naviy qadriyatlar va hayotiy tajriba asosida jamiyatda o‘zining munosib o‘rnini egallashi, bilim salohiyati va dunyoqarashining shakllanishida chaqiriqqacha harbiy ta’lim o‘qituvchisi, uning kasbiy tayyorgarligi muhim ahamiyat kasb etadi. Shu bilan birga, chaqiriqqacha bo‘lgan o‘quvchi-yoshlarda milliy armiyamiz talabidan kelib chiqqan holda yuqori darajadagi professional bilim va ko‘nikmalarni shakllantirish harbiy pedagogik faoliyat sohasining ustuvor vazifasi hisoblanadi. Buning uchun avvalo chaqiriqqacha harbiy ta’lim o‘qituvchilarining o‘zida yangicha bilim berish, o‘zining pedagogik va harbiy-professional malakasini doimo oshirib, xorijiy armiyalarning ilg‘or tajribalarini o‘zlashtirib borishi va ijodiy faoliyat bilan shug‘ullana olish ko‘nikmalari tarkib topgan bo‘lishi lozim. Bu muammoning qanchalik murakkabligi, xayotda zarurligini, muhim ahamiyat kasb etadi. Bo‘lajak harbiy ta’lim o‘qituvchilarining kasbiy tayyorgarligi dastur doirasi bilangina cheklanib qolmasligi zarur, uning bilimi, mahorati ancha keng va chuqur bo‘lmog‘i lozim. Jumladan, hozirgi paytda ta’lim tizimi taraqqiyoti insonni bilimning turli sohalaridagi xilmaxil,

mustaqil, maqsadga yoʻnaltirilgan faoliyat turlariga jalb qilish asosida intellektual va axloqiy kamolotini taʼminlashga qaratiladi. Boʻlajak harbiy taʼlim oʻqituvchilarini kasbiy tayyorlash jarayonida oʻqituvchi kompetentligiga ham eʼtibor qaratish lozim. Boʻlajak harbiy taʼlim oʻqituvchilarining metodologik kompetentligi esa doimo izlanuvchan boʻlishida, kasbiy va ijodiy kompetentlikni rivojlantirib borishda, loyhalash madaniyati va ularni innovatsion faoliyatda qoʻllay olishida koʻrinadi. Oʻzbekistonning kelajak ravnaqi bugungi yosh avlod tarbiyasining qanday boʻlishi va toʻlaqonli shakllanishiga bogʻliq. Mustaqil jamiyat eʼtiqoddi, dili pok, ruhi komil insonlar tomonidan quriladi. Bu haqda Oʻzbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M.Mirziyoyevning “taʼlim va ilm-fan davlatning yoshlarga doir siyosatini amalga oshirish taʼlimning yangi zamonaviy usullarini jumladan axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini joriy etish” – deb taʼkidlashi taʼlim muassasalarida bir qator vazifalarni hal etish zarurligini koʻrsatadi, hech shubhasiz, asosiy vazifaning qanday bajarilishi, talabalarimizga dastur miqyosidagi taʼlimtarbiyaning singdirilishi yoki singdirilmasligi oʻqituvchilarga bogʻliq [2]. Demak, boʻlajak chaqiriqqacha harbiy taʼlim oʻqituvchilarining bilim saviyasi, kasb mahorati, muomala madaniyati yuksak boʻlishi hayotiy ehtiyoj, haqiqiy harbiy rahbar-yuksak madaniyat sohibi, chuqur bilim va puxta malakaga ega boʻlishi lozim. Boʻlajak chaqiriqqacha harbiy taʼlim oʻqituvchilarining nazariy va ilmiy saviyasi, metodik mahorati ham talab darajasida boʻlishi lozim. Pedagogik-psixologik tayyorgarlik, mashgʻulotlarni tashkil qilish va oʻtkazish mahorati Pedagog taʼlim-tarbiya jarayonida qoʻllaniladigan oʻqitish shakllarining pedagogik psixologik asoslari; psixodiagnostika usullaridan foydalanish; oʻqitish shakllarida oʻqitish metodlari va vositalaridan oʻrinli foydalana olish; taʼlim mazmuni, metodlari, vositalari va shakllarining uygʻunligi, uzviyligini taʼminlay olish; pedagogik va axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini qoʻllashning nazariy va amaliy asoslarini egallagan boʻlishi lozim. Tarbiyalashning usul va vositalarini egallaganlik Maʼnaviy-maʼrifiy ishlarni tashkil etishda pedagog ilmiy-nazariy, maʼnaviy-maʼrifiy, madaniy qadriyatlardan samarali foydalanish malakasiga ega boʻlish, oʻqitish jarayonida yoshlar ongiga milliy gʻoyani singdirishning mazmuni, vositalari, metodlari va shakllarini Axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish Pedagoglar informatika va axborot texnologiyalari asoslari, axborotlarni saqlash, qayta ishlash, tarqatish va namoyish qilishni bilishi, Microsoft Office dasturlari, jumladan Windows operatsion tizimida ishlay olishi, Microsoft Excel dasturiy muhitida jadvalli maʼlumotlarni qayta ishlash texnologiyasi, Internetning asosiy imkoniyatlari, Internetda axborot maydonlarini saralovchi Web saytlari haqida maʼlumotlar, Internetdan maʼlumot olish va maʼlumotlar kiritish texnologiyalarini bilishi, elektron pochta va undan foydalanish texnologiyalarini, dasturiy taʼminotning asosiy turlarini bilishi va foydalana olishi, fanlardan maxsus taqdimotlar va elektron resurslar tayyorlashi va qoʻllay olishi, taʼlim jarayonida amaliy masalalarni echishda axborot texnologiyalarini qoʻllash; masofaviy taʼlim elektron oʻquv-metodik bazasini yaratish va undan foydalana olishi lozim [3]. Xorijiy tillarni oʻzlashtirish Xorijiy tilda turli janrdagi (telekoʻrsatuv, radio eshittirish, eʼlonlar, yangiliklar va h.) audio va video matnlarni eshitib, asosiy maʼnosini tushunib muhokama qila olish; har qanday ogʻzaki nutqni tinglab tushunish; xorijiy tilda, tele suhbatlarni tushuna olish; kasbiy va shaxsiy qiziqishiga doir maʼruzalar, prezentatsiyalar, nutqlarni tushuna olish. Respublikamizda

pedagog kadrlar tayyorlash borasida etakchi oliy ta'lim muassasasi hisoblangan universitetimizda ta'lim va tarbiya mazmuni, innovatsion o'quv-metodik majmualar va elektron ta'lim resurslari, o'quv-moddiy baza yuksak ma'naviyatli, etuk pedagog shaxsini shakllantirishga qaratilmoqda.

Bo'lajak chaqiriqqacha harbiy ta'lim o'qituvchida metodik kompetentlikni shakllantirishning maqsadi kasbiy va shaxsiy rivojlanish jarayonida talabani o'z-o'zini anglash, baholash va boshqarish kabi tarkibiy qismlarni rivojlantirish va turli ta'lim muassasalarida ishlashga tayyorlash sanalsada, umumkasbiy va ixtisoslik fanlari asoslarini o'rganish vazifalari quyidagilardan iborat bo'lib, aniq pedagogik hamda ishlab chiqarish muammoli vaziyatlarda masalani ajratib olish va ularni hal qilish usuli sifatida pedagogik va texnik-texnologik tafakkurni rivojlantirish orqali amalga oshiriladi.

Adabiyotlar

1. https://www.norma.uz/oz/qonunchilikda_yangi/chaqiriqqacha_harbiy_talim_yunalishi_buyicha_qabul_qilishda_kasbiy_imtihon_qanday_utkaziladi
2. Расулметов, М. (2020). Глобализация в сфере высшего военного образования: проблемы и пути решения. *Общество и инновации*, 1(1/s), 451-458.
3. Ёғли Ахмаджонов, Д. Б. Бўлажак ўқитувчилар касбий компетенцияларини такомиллаштириш шакл ва усуллари.
4. Ахмаджонов, Д. Б. Ё. (2021). Бўлажак ўқитувчилар касбий компетенцияларини такомиллаштириш шакл ва усуллари. *Academic research in educational sciences*, 2(4), 815-825.
5. Ramazonovich, T. S. (2021, January). Ways to improve the professional competence of military education teachers. in *euro-asia conferences* (vol. 1, no. 1, pp. 564-567).